

İKİ “GARİP” ŞAİR: MUZAFFER TAYYİP USLU VE RÜŞTÜ ONUR¹

Sibel YILMAZ*

Özet

1930’ların sonundan itibaren etkili olmaya başlayan Garip hareketiyle birlikte Türk şiirinde köklü bir değişim yaşanır. Şiirde geleneğe karşı çıkan Garip şairleri; tema, dil, biçim gibi şiir unsurlarını yeni ve özgün bir tarzda kullanır. Bu durum, edebiyat ortamına da yansımış ve 1940’larda Garip anlayışı, dönemin en popüler ve yaygın şiir eğilimlerinden biri hâline gelmiştir. Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday’ın öncüsü oldukları Garip hareketinden etkilenen birçok genç şair gibi 1930’ların ikinci yarısında şiir yazmaya başlayan Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur; yapı, tema, dil ve ahenk unsurları açısından Garip şiirini takip ederler. Zonguldaklı şairler olarak anılan Uslu ve Onur, birbirlerine benzer bir şiir anlayışına sahip oldukları için edebiyat tarihimizde genellikle bir arada ele alınıp değerlendirilmişlerdir. Hayat hikâyelerinin kısalığı sebebiyle az sayıda şiir yazabilseler de Garip şiirinden etkilenen genç şairler arasında önemli bir yerleri vardır. Ancak edebiyat ortamından uzak olmaları ve genç yaşta vefat etmeleri, bu iki şairin Garip hareketi içindeki rolleri ve önemleri üzerinde yeterince durulmamasına neden olmuştur. Şiir sahasındaki bir eksikliği giderme amacıyla olan bu çalışmada, Uslu ve Onur’un şiirleri çeşitli başlıklar altında incelenecek, Garip şiiriyle kesiştikleri ve ayrıldıkları noktalar belirlenecek, diğer yazar ve şairlerin kendileri hakkındaki görüşlerine değinilecek ve böylece şiir evrenleriyle ilgili ayrıntılı bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muzaffer Tayyip Uslu, Rüştü Onur, Orhan Veli, Garip Hareketi, Tema.

TWO “ODD” POETS: MUZAFFER TAYYİP USLU AND RÜŞTÜ ONUR

Abstract

In the late 1930s, there was an essential change in the Turkish poetry with the beginning of Garip movement. Garip poets who opposed the tradition in poetry, have began to use poetry elements such as theme, language and form in a new and unique way. This situation was reflected in the literary environment, Garip understanding in the 1940s became one of the most popular and widespread poetry trends of the period. Like many young poets influenced by the Garip movement -whose pioneers were Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat and Melih Cevdet Anday- Muzaffer Tayyip Uslu and Rüştü Onur, who started to write poetry in the second half of the 1930s, have followed the Garip poetry in terms of structure, theme, language and harmony elements. Uslu and Onur, who have been referred to as “poets from Zonguldak”, have been evaluated together in our literature history since they had a similar understanding of poetry. Due to the shortness of their life stories, they could write small number of poems, but they have an important place among young poets affected by Garip poetry. The fact that they were away from the literature settings and died at a young age caused the insufficient attention that they have received on their role and importance in the Garip movement.

* Dr. Öğr. Gör., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türk Dili Bölümü

¹ 25-27 Ekim 2018 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi’nde düzenlenen Asoscongress: Uluslararası Filoloji Sempozyumu’nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

In this study which aims to fulfill a need in the field of poetry, the poems of Uslu and Onur will be examined under various headings. The points where they have in common with the poetry of Garip and the points where they differ from each other will be identified. The opinions of the other writers and poets about them will be mentioned, and therefore a detailed evaluation will be made about their poetry universe.

Keywords: *Muzaffer Tayyip Uslu, Rüştü Onur, Orhan Veli, Garip Movement, Theme.*

Güzel olan yaşadığımızdır

Bir gün öleceğimiz değil

Muzaffer Tayyip Uslu

GİRİŞ: HAYATTAN ŞİİRE YANSIYAN

Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'in başlattığı Garip hareketinin geniş yankı uyandırmasından sonra 1940'ların ilk yarısında birçok genç şair, ya Garip anlayışına doğrudan bağlı kalarak ya da Garip şiirinin poetik unsurlarını kısmen benimseyerek şiir yazar. Garip hareketinin içinde yer almasalar da bu şiire en çok yaklaşan şairlerin başında Muzaffer Tayyip Uslu, Rüştü Onur, Sabahattin Kudret Aksal, Cahit Külebi, Orhon Murat Arıburnu ve Halim Şefik Güzelson gelir.

Benzer bir hayat çizgisine sahip olan ve verem nedeniyle ölen iki yakın arkadaş Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur, edebiyat tarihimizde birlikte anılan iki şair olarak dikkat çekerler. Muzaffer Tayyip, arkadaşının ölümünden sonra yazdığı "Rüştü'ye Dair" yazısında "(...) Şair Rüştü Onur'dan bahsedecek değilim; zira bu kendimden bahsetmek gibi bir şey olacak, çünkü onunla teferrüata ait bazı cihetler istisna edilirse şiir üzerinde anlaşamadığımız noktalar, yok denecek kadar azdı (...)" (Birsal, 2012, s. 107) diyerek aralarındaki bağın ne kadar güçlü olduğunu vurgular. Turgut Uyar'ın (2014, s. 661) ifadesiyle söyleyecek olursak, "*Birinin şiiri rahatça öbürüne mal edilebilir*".

Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur'un lise yıllarında yazmaya başladıkları şiirlerini yayımlamaya karar vermelerinde Zonguldak Çelikel Lisesi'nde (1941-1943) edebiyat öğretmenleri olan Behçet Necatigil'in etkisi büyüktür. Necatigil, iki şairin arkadaşı olarak da hayatlarında önemli bir yere sahiptir. 1943 yılında askerliğini Zonguldak'ta yapan Oktay Rifat'la da yakınlık kurmuşlardır. Bu tanışıklıkların etkisiyle İstanbul'dan uzak bir mekânda şiirle ilgilenme fırsatı bulurlar.

Zonguldaklı şairler olarak bilinseler de Muzaffer Tayyip (1922-1946), İstanbul'da doğar. İlkokul ve ortaokulu İstanbul'da okur. Babasının mesleği nedeniyle ailesiyle birlikte bir süre Mersin'de bulunur. Lise eğitiminin ardından İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümüne girer; ancak hastalığı yüzünden eğitimini tamamlayamaz. Zonguldak'a dönüp memur olarak çalışır. Uslu'nun ilk şiiri "Geceye Serenad", 1941'de *Varlık* dergisinde yayımlanır. *Varlık* dışında *Değirmen* (1943) ve *Kara Elmas* (1943-1946) dergileriyle Zonguldak'ta çıkan *Ocak* (1942) gazetesinde şiir ve düzyazılarıyla yer alan şairin tek şiir kitabı *Şimdilik*, 1945'te basılır. Dergilerde kalmış şiirleri, düzyazıları ve hakkında yazılanlar ise Necati Cumalı tarafından *Muzaffer Tayyip* adıyla kitaplaştırılır ve Yeditepe Yayınları'na basılır (1956).

Zonguldak doğumlu Rüştü Onur (1920-1942) ise, ilköğrenimini Devrek'te tamamlar. Muzaffer Tayyip'le aynı lisede okur ve tıpkı onun gibi eğitim hayatı, hastalık ve yoksulluk nedeniyle kesintiye uğrar. Rüştü Onur'un şiirleri; *Varlık, Gündüz, Ses, Bağ, Servet-i Fünûn/Uyanış* ve *Yeni İnsanlık*'ta yayımlanır. Onur, 1942 yılında hastanede tifo tedavisi gören Mediha Sessiz'le nişanlandıktan sonra İstanbul'a taşınır ve orada yaşamını yitirir.

Rüştü Onur, hayattayken şiirlerini bir kitapta toplayamamıştır. Şiirleri, yazıları, mektupları ve ölümünün ardından yazılan yazılar, yakın arkadaşı Salâh Birsal tarafından bir araya getirilir (1956). Birsal, bu kitaba Rüştü Onur'un kendisine ve Necati Cumalı'ya yazdığı mektuplarda yer alan şiirlerle kardeşi Saffet Onur tarafından verilen şiirleri de ekler. Böylece -bazı şiirlerin yazıldığı ve yayımlandığı tarihler kesin olarak belli olmasa da- Rüştü Onur'un tüm şiirleri bir araya getirilir. Bu külliyat içinde şairin *Gündüz* dergisinde Mayıs 1938- Kasım 1938 tarihleri arasında çıkan ilk şiirleri yer almaz. Salâh Birsal; "Ömrüm", "Akşam I, II", "Bu Akşam", "Diyorum", "Fecre Doğru", "Sabah Rüzgârı" ve "Camlarda Sabah" isimli bu şiirleri, Rüştü Onur'un şiir anlayışını yansıtmadıkları gerekçesiyle kitaba almayı uygun bulmadığını ön sözde açıklar. Bu ilk kalem tecrübelerinde henüz kendi sesini bulamayan şair, dönemin egemen şiir anlayışını devam ettirir. Örneğin 11'li hece ölçüsüyle yazılan ve iki dördüklükten oluşan "Bu Akşam" şiirinde Tanpınar'ın "sükûtu" arayan şiir öznesi ile Necip Fazıl'ın "geceye ve karanlığa" sığınan şiir öznesi bir araya getirilmiş gibidir:

*Sükûtu bir lâhza bir tasa koysam,
Ruhumu içine çırpıplak soysam
Sessizliğin bir an zevkine doysam
İçsem de geceyi kansam bu akşam.*

*Odama gecenin perdesi inse
Sükûtun ağına gönlüm bürünse
Kâinat gözüme zindan görünse
İçsem de geceyi kansam bu akşam* (Onur, Haziran 1938, s. 40).

Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur, şiir dışında az da olsa düzyazı ve hikâye de yazarlar. Bunlar, *Karaelmas* dergisiyle *Ocak* ve *Yeni Zonguldak* gazetelerinde basılmıştır. Düzyazılarında yeni şiiri savunurken sanatın halktan kopuk olmaması gerektiğini ifade ederler. İnkılaplara bağlılıklarını her fırsatta vurgulayan şairler, şiirdeki yeniliğin sosyal ve kültürel hayatımızdaki yeniliklerin bir uzantısı olduğunu düşünürler. Eski sanat anlayışlarının mutlaka yıkılması gerektiğini savunurlar. Rüştü Onur, "Modern Şiir" yazısında vezinsiz ve kafiyesiz şiirin neden yadırgandığını anlamadığını belirtir (Birsal, 2012, s.116-117). Her iki şair de düzyazılarında şiir konusunda -Muzaffer Tayyip'in "Şiirde İnsanı Aramak" yazısı dışında- etraflı fikirler ortaya koyamazlar. İleri sürdükleri düşünceler o dönemin yaygın eğilimi olan Garip hareketini savunmaya yöneliktir.

Çok genç yaşta öldükleri için şiirlerini geliştiremeyen Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur'un yaşadıkları dönemde fazla göz önünde oldukları söylenemez. Her ikisi de öldükten sonra keşfedilmiştir. Ölümünün ardından Orhan Veli, Behçet Necatigil, Sabahattin Eyüboğlu, Salâh Birsal ve Muzaffer Soysal gibi isimler Muzaffer Tayyip hakkında yazılar kaleme alır. Nurullah Ataç, Rüştü Onur'un ardından *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı bir yazıda (1943) kabiliyetli bulunduğu ve geleceğe kalacağına inandığı bu şairi çok geç ve tesadüfen keşfettiğini belirtir (Birsal, 2012, s. 91-95). Onur'un serbest nazmı iyi kavradığını ifade eden Ataç, onu "*süsten arınmış, açık bir şiire erişmeye çalışan*" genç bir şair olarak

niteler. Orhan Veli, “Yeni Neslin Tanınmış Şairi Orhan Veli’ye Altı Sual” isimli bir soruşturmada Oktay Rifat, Melih Cevdet, Cahit Külebi, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur’u benzer bir şiir anlayışına sahip olan şairler olarak sıralar (Kanık, 2014, s. 314). *Ülkü* dergisinde 1946’da yazdığı bir yazıda ise Muzaffer Tayyip’in ölmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirir. Ondan yetenekli bir şair diye bahseder; ancak şiirini değerlendirmez.

Bu yazılanlardan da anlaşılacağı gibi Uslu ve Onur’un şairlik yeteneklerinden çok, genç ölümleri üzerinde durulmuştur. Bu iki şaire şiirsel ölçütler etrafında bakan Turgut Uyar’a göre ise onların “genç ölmüş deha” olarak romantikleştirilmesi doğru değildir. Uyar (2014, s. 663), “*Şiirleri, bir bakıma, alışılmış ölçüleriyle şiir değil, bir çeşit hatıra defteri niteliğindedir; aslında bütün tatlari da buradan gelir*” diyerek Muzaffer Tayyip’le Rüştü Onur’un şairlik yeteneklerini geliştiremediklerini belirtir.

1. Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur’un Garip Hareketi İçindeki Yeri

Orhan Veli, *Garip* (1941) kitabının ön sözünde şiirin tanımı, özellikleri, dili, şiir ve diğer sanat dalları arasındaki ilişki, şiir ve gelenek vb. konular üzerinde durur. Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur’un şiiri, buradaki ilkeleri olduğu gibi benimsediklerinin bir kanıtıdır. Buna göre şairaneliğe ve dizeci zihniyete karşıdır, vezin ve kafiyeyi reddederler, söz sanatlarına yer vermezler. Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur, düzyazılarında yeni şiir hareketine bağlı olduklarını ifade ederler. Örneğin Muzaffer Tayyip, 1943’te *Kara Elmas*’ta çıkan “Şiire ve Şiirde Primitif Anlayışa Dair” yazısında “*Bugün artık inkâr edilmez bir gerçektir ki bütün sermayesi vezin ve kaftiyenin temin edeceği ahenkle; teşbih, istiare gibi lâfız sanatlarından ibaret olan şiir tarzı iflâs etmiştir, ve şiirin kapıları insanı ilgilendirmiyen problemlere çoktan kapanmıştır*” (2013, s.71) diyerek *Garip* (1941) kitabının ön sözünde savunulan görüşleri kendi ifadeleriyle tekrarlar. Rüştü Onur ise Salâh Birsal’e gönderdiği bir mektupta *Garip*’in yayımlanmasından duyduğu sevinci “*Evet ben artık Garip’im. Süleyman Efendi’yle akrabalığımız anadan geliyor*” (Birsal, 2012, s. 79) sözleriyle belirtir. Onur, Necati Cumalı’ya yazdığı bir mektupta ise, *Garip* şiiri hakkındaki düşüncelerini belirtirken onlar gibi şiir yazma arzusunu dile getirir:

(...) Mektubunuzda Orhan Veli’lerden bahsediyorsunuz. Evet, onları derin bir alaka ile takip ediyorum. Varlık’ta onların ilk yazılarını okumaya başladığım zaman bana bilmediğim iklimlerin kapısı açılmış oldu. Onların yazılarındaki samimiyeti ve onların yazılarındaki yeni tadı daha ziyade hayranlıkla karşılıyorum. Birçok kişiler onları basit buldular, fakat onların hepsi yanıldıklarını anlayacaklardır. Ben de o yolda yazmak istedim. Birkaç parça da yazdım. Fakat tabii yazılarım onlarınki gibi samimi olmadı (...) (Birsal, 2012, s. 73-74).

Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur’un *Garip* şiiriyle kesiştikleri noktalara göz atacak olursak, öncelikle temadan bahsedebiliriz. Orhan Veli ve arkadaşları, *Garip*’in yayımlandığı 1941 yılına kadar geçen sürede şiirlerinde sıradan insanların yaşayışı, aşk, İkinci Dünya Savaşı, ölüm, şiir sanatı, çocukluk, yaşama sevinci, hayranlık-şaşkınlık, öte duygusu-yolculuk, sosyal eleştiri vb. temaları işlerler (Sazyek, 2006, s 197-220). Hayatı ve insanları seven *Garip* şairleri, olumsuzlukları bir yana bırakarak iyilik ve şükür duygusuyla hareket ederler. Sıradan şeylerin övülmesi ve mutluluk kaynağı olması da *Garip*’le birlikte şiirimize yerleşen bir unsurdur. Aynı temalar ve bakış açısı, Uslu ve Onur şiirinde de mevcuttur.

İki şairin savaş temasına yaklaşım tarzları da *Garip* çizgisindedir. Savaşı gündelik hayatın bir gerçeği olarak ele alırlar. Muzaffer Tayyip “Cevap” şiirinin sonunda, savaş gerçeğinin aşkın karşısında yer almasından duyduğu üzüntüyü dile getirir:

*Dünya dönüyor
O kadar güzel ki bazı kadınlar
Çıldırarak işten bile değil
Ve harp, devam ediyor hâlâ (Uslu, 2013, s. 45).*

Bu iki şairin Garipçilerle benzer başka bir tarafı da “küçük adam”² şiirin öznesi hâline getirmeleridir. “Küçük adam” veya “küçük insan”, edebiyat tarihimize Sait Faik Abasıyanık (1906-1954) ile Orhan Kemal’in (1914-1970) öykü ve romanlarındaki kişiler için kullanılan bir kavram olarak girer. Ahmet Oktay’ın (1993) da belirttiği gibi, İkinci Dünya Savaşı ortamının yarattığı “küçük adam”, 1940’ların edebiyatında bir ikon hâline gelmiştir. Dönemin hikâye ve şiirlerinde sıkça karşımıza çıkan bu adam, kasabada ya da büyük şehirlerde kendi gündelik sıkıntıları, kaygıları ve umutlarıyla yaşar ve çoğunlukla alt ve orta sınıfa mensuptur. Maddi açıdan istediği seviyeye ulaşamamıştır, ancak hayatından memnundur. En büyük derdi para kazanmak, yaşamını idame ettirmek ve -varsa- ailesini geçindirmektir. Oktay’a göre önceleri iyimser ve tevekkül sahibi olan küçük adam, 1950’lere doğru bir değişim geçirerek umutsuz, karamsar ve yalnız bir insana dönüşecektir (1993, s.123-125).

Garip ön sözünde “yaşamak hakkını mütemadi bir didişmenin sonunda bulduğu” (Kanık, 2014, s. 11-22) söylenen küçük adamın yaşamı ve serüvenleri, bu dönemin şiirine çeşitli yönleriyle konu edilir. Taşrada yaşayan Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur’un “küçük adam”ı daha çok yoksulluğuyla ön plandadır. Bunun dışındaki tipik özellikleri; tevekkül sahibi olması, azla yetinmesi, yaşama sevincini duyumsaması, sokaklarda gezmeyi sevmesi ve avareliği övmesidir.

Turgut Uyar’a göre Muzaffer Tayyip, “küçük adam”ı kendi ortamı içinde tanıma imkânını Orhan Veli’den daha çok elde etmiş; ancak bu adamı onun kadar derinleştirememiştir. Uslu’nun birçok şiiri “... Muzaffer Tayyip’in küçük adam’ı biraz yalınkattır; sadece para sıkıntısı çektiği için küçük adamdır...” (2014, s. 662) diyen Uyar’ın sözlerini doğrular niteliktedir. Uslu’nun yoksulluk temasını ele alış biçimi tıpkı Garip şairleri gibi sınıf kavramına dayanmaz. Toplum yaşamına yönelik ideolojik ya da politik bir eleştirisi yoktur. “Benden Size” şiirinde görüldüğü gibi yoksulluk temasını alaycı bir bakışla işler:

*Yalnız ben mi inkâr ediyorum Allahu
Mevsimler benden kâfir
Ya kuşlar ve ağaçlara
Ne buyrulur
Uzun söze lüzum yok
Şahidimdir
Beş parasız gezindiğim sokak
Bir zaman yaşadığıma*

*Ve bir hatıra olsun diye
Benden size
Hiç sıkılmadan söyleyebilirim
Sarışın kızlara bayıldığımı (Uslu, 2013, s. 49).*

2 Bu konuda ayrıntılı bilgi için (Bkz.): Yılmaz, S. (2017). 1940’ların Türk Şiirinde “Küçük Adam” ve Serüvenleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, 265-279.

“Küçük adam” tipi Rüştü Onur şiirinde de karşımıza çıkar. Muzaffer Tayyip, Rüştü Onur’un ölümünden sonra yazdığı bir yazıda arkadaşını Fransız yazar Georges Duhamel’in (1884-1966) yarattığı “küçük adam” tipi Salavin’e benzetir (Birsal, 2012, s. 108). Bu dönemin şair ve yazarları, eserlerinde “küçük adam”ın portresini çizerken Duhamel ve karakteri Salavin’den etkilenir. Duhamel, *Salavin’in Yaşamı ve Serüvenleri (Vie et Aventures de Salavin)* (1920-1932) adlı beş kitaptan oluşan seride, Salavin’in çeşitli maceralarını anlatır. Memur olan Salavin, 20. yüzyılın kültürel ve politik ortamının ürünüdür.

Bu ortaklıklar dışında Uslu ve Onur şiirinin Garip’ten ayrıldıkları noktaları ise şöyle saptayabiliriz:

Garip şairleri Batılı şairleri yakından takip eder, hatta gerçeküstücülüğün kimi özelliklerinden az da olsa etkilenirler. Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur’un şiir kaynakları konusunda kesin bir şey söylenemez. Yalnızca iyi bir şiir okuru oldukları ve şiir gündemini yakından takip ettikleri bilinir. Muzaffer Tayyip, Fransızca şiir okuyabilmek için bu dili öğrenmeye heveslenir.³

Garip şairleri çocukluk temalı şiirlerini genellikle bir çocuğun ağzından yazarlar. Orhan Veli’nin “Robenson”, “Ağacım”, “Bayram”, “Gözlerim”, “Gemilerim”; Oktay Rifat’ın “Nanoç’un Çocukluk Resmi”; Melih Cevdet’in “Ağz Mızıkası” şiirleri buna örnektir. Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur ise çocukluk temalı şiirlerinde yeni ve özgün bir söyleyişe ulaşmaktan çok, çocuksu ve duygusal bir dil kullanmakla yetinirler. Rüştü Onur’un “Gece Yarısı” şiirinde Orhan Veli’nin şiirlerindeki gibi dünyaya şaşkınlıkla ve hayretle bakan, sorular soran bir şiir öznesinin çocuksu tavrı vardır:

*Şehrin sokaklarında insanlar niye uyur
Niye şarkı söyler sarhoşlar camlarda
Niye gece kuşları,
Meyvasını paylaşır uykumuzun?
Niye büyük annem
Sarı bir gül kokan baş örtüsünü
Örter üzerime?
Niye gece yarısı misafir gelmez
Halbuki Tanrı kapı komşumdur* (Birsal, 2012, s. 35).

Garip şairleri şiirlerinde, karşıtlık, mizah, ironi, öyküleme, iç konuşma ve diyalog gibi (Sazyek, 2006, s. 285-308) anlatım tekniklerinden yararlanırlar. Muzaffer Tayyip Uslu’yla Rüştü Onur şiirinde ise anlatım teknikleri Garip şairlerine nazaran daha zayıf ve yüzeysel bir araç hâline gelir. Ayrıca bu iki şair, yaşam hikâyeleri nedeniyle daha duygusal bir şiir yazmaya mecbur kaldıkları için Garip şiirindeki mizah ve alaycı ironiden uzaktırlar.

Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur’un Garip şairleriyle benzer ve farklı yönlerini sıraladıktan sonra bu iki şairin şiirlerine daha yakından bakılabilir.

3 Arkadaşı Muzaffer Soysal’ın aktardığına göre Uslu, iyi Fransızca bilmediği hâlde Supervielle’in bir şiirini anlamak için sabahlara kadar sözlükle uğraşmış. (Bkz.): Cumalı, N. (1956). *Muzaffer Tayyip Uslu: Şiirleri, Yazıları, Kendisi İçin Yazılanlar*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 93-96.

2. Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur'un Şiir Dünyası

2.1. Tema

Benzer bir şiir dünyasına sahip olan Uslu ve Onur; şiirlerinde yaşama sevinci, ölüm, hastalık, aşk, aylıklık, avarelik, yoksulluk, parasızlık, II. Dünya Savaşı, gurbet ve kaçış gibi konu ve temaları işlerler.

Muzaffer Tayyip'in şiirlerinde hümanist bir bakış açısı vardır. Uslu, bütün insanları kardeşi olarak görür. Başkalarının derdini kendi derdi gibi kabullenir ve üzülür. “*Yalnız yaşamak için geldik bu dünyaya/ Başka hiçbir şey için değil*” (Uslu, 2013, s. 13) diyen şair, birçok şiirinde yaşam sevgisini dile getirir. Yalnızlıktan hoşlanmaz, kalabalıklar arasında olmak ister. Avarelik etmeyi sever. Yaşamı sokaklardan öğrenmiştir. Şiirlerinde yaşama bakışını yansıtan dizeler de bulunur. Örneğin üç bentten oluşan “Arkadaşlık” şiirinin ilk bendinde tercüme-i hâlini aktaran şu cümleler onun neden şiir yazdığını da açıklar gibidir: “... *Ben Üsküdarlı Şükriye hanımın/ Ortanca oğlu/ Ve yirminci yüzyılın/ Eli ayağı bağlı/ Zavallı şairi/ Muzaffer Tayyip Uslu/ Şiirler söylemek istiyorum size/ Siz sevgili insan kardeşlerime*” (Uslu, 2013, s.11).

“Kenar Mahalle Şarkısı” şiirinde kendisini “kenar mahalle şairi” olarak adlandıran Muzaffer Tayyip Uslu, “Remzi Bey’e Şiirler”, “İşsiz Adam”, “Avare” ve “Bahara Kaside” başta olmak üzere birçok şiirinde yoksulluk temasını işler. “Bahara Kaside”de “*Ve ceplerimi arasanız/ Metelik bulamazsınız*” (Uslu, 2013, s. 16) diyen şair, kendi yoksulluğunun resmini çizer gibidir. Bu yüzden onun şiirlerinde şiir öznesi genellikle kendisidir. “Öldükten Sonra” şiiri bu ifadeyi destekleyen bir örnektir:

*Diyecekler ki arkamdan
Ben öldükten sonra
O, yalnız şiir yazardı
Ve yağmurlu gecelerde
Elleri ceplerinde gezerdi
Yazık diyecek
Hatıra defterimi okuyan
Ne talihsiz adammış
İmanı gevremiş parasızlıktan* (Uslu, 2013, s. 37).

“Remzi Bey’e Şiirler”de masa başında evrak kaydederken denize bakmayı unutan Remzi Bey’e hayatın ufak ayrıntılarda saklı olduğunu hatırlatır. Remzi Bey, Orhan Veli’nin “Kitabe-i Seng-i Mezar” şiirindeki Süleyman Efendi’ye benzetilmiştir.

“Ölümü Düşünmek” şiirinin son dördünlüğünde “*Ah, mümkün mü bir güzel kadın/ Geçsin de yanımdan/ Ben seyretmiyeyim/ İçimi çekerek*” (Uslu, 2013, s. 46) diyen Muzaffer Tayyip’in “küçük adam”ı sık sık âşık olur. Birçok şiirinde geçen “sarı saçlı sultanım”, “sarı saçlı daktilo” ve “sarı saçlı kız” ifadelerinden de anlaşıldığı gibi sevdiği kadın, sarı saçlıdır. Aşk temasını hedonist bir tavırla ele alır. Tensel heveslere bağlıdır. Özellikle koku duyusuna önem verir. “Evadoksiya” şiirinde Orhan Veli’nin aşk şiirlerindeki söyleyişe yaklaşır. Orhan Veli’nin “Tahattur”, “Söz”, “Dedikodu” ve “Şoförün Karısı” gibi şiirlerinde yakaladığı “bıçkın eda”sı (Fuat, 2011, s. 459) “Evadoksiya”da da söz konusudur:

*İnkâr etmiyorum ki
Öpmesine öptüm Evadoksiya'yı
Hem de Zeyrek yokuşunda öptüm
Sinemaya da götürdüm
Fakat ben o zaman
Deli gibi seviyordum onu
Sanırsam, o da beni seviyordu
Sevmese ıslık çalar mıydı
Saat ondan sonra
Çabuk gel diye (Uslu, 2013, s. 37).*

Muzaffer Tayyip, deniz ve deniz manzaraları karşısında hayranlık duyar. Mevsimlerden baharı sever. Bahar temalı şiirleri de Orhan Veli'ninkilere benzer. Ona göre bahar, âşık olunacak mevsimdir.

Uslu, "Dünya Harbi", "Barış", "Harpten Önce" ve "Harpten Sonra" şiirlerinde savaş temasını işler. "Hele bir harp bitsin" (Uslu, 2013, s. 29) diyen şair, savaş nedeniyle hayallerini ertelemek zorunda olmasının hüznünü yaşar. "Öldükten Sonra", "Ölümü Düşünmek", "Kan" ve "Üzüntü" şiirlerinde hüznün ve karamsarlık duyguları baskındır. Buna karşın yaşama sevinci, hüznün duygusuna galip gelir çoğunlukla. "Kuş Misali" şiirinde "Güzel olan yaşadığımızdır/ Bir gün öleceğimiz değil" (Uslu, 2013, s. 53) diyerek ölüm karşısında yaşamı yüceltir. Sevdiği kız başkasına yâr olsa bile yaşamın güzelliğini dile getirmekten vazgeçmez. Dünya nimetlerine bağlılık gösterir. Ölüm, Muzaffer Tayyip'te hayatın doğal akışı içinde bir evredir. Metafizik bir sorun ya da ontolojik bir mesele olarak görülmez.

Rüştü Onur ise, "Kiracı", "Hülasa", "İtiraf", "Dua", "Hüvelbaki", "Kuşluk Vakti II" ve "Yaşamak Alnımın Yazısı" gibi şiirlerinde "küçük adam"ın tevekkül duygusunu yansıtır. "Memnuniyet" şiirinde "Ben kendi hâlimde yaşarım/ Şapkamın altında" (Birsal, 2012, s. 67) diyen Onur, büyük arzulardan ve ıstıraplardan feragat etmiş gibidir. Kemal Bek'in deyişiyle o, "memnun bir mustarip"tir (1989, s.14). Hâlimden şikâyet etmez. "İtiraf" şiirinde büyük işlerin adamı olmadığını belirtir:

(...)
Anam,
Ben topaç çevirirken sokakta,
Benim güzel oğlum
Paşa olacak derdi...
Halbuki ben hâlâ
Topaç çeviriyorum sokakta (Birsal, 2012, s. 40).

Salâh Birsal'e yazdığı 1942 tarihli bir mektupta "Ben ölecek adam değilim" (Birsal, 2012, s. 85) diyen Rüştü Onur, yaşama bağlılığı ile ölüm korkusu arasında gidip gelir. Bu tarz şiirlerinde aynı gelgitleri yaşamış olan Cahit Sıtkı Tarancı'ya yaklaşır. "Yaşamak Alnımın Yazısı" şiiri bunun bir örneğidir:

*Kimden sual ettiysem hâlimi
Güldüler.
Anam bile şiir yazdığım için*

Bakmadı yüzüme.

Yalnız bir öğle üstü sofrada

Ölüm mukaddermiş dedi

Hâlbuki yaşamak alınımın yazısı... (Birsel, 2012, s. 51).

Şairin hastalık temalı şiirlerinde karamsar bir bakış açısı vardır. “Bir Hastalıktan Sonra” şiirinin üçüncü bölümünde “*Ve dünyamız Rabbim/ Bir hastalıktan sonra/ Eskisi gibi değil*” (Birsel, 2012, s. 61) demesi hastalığın getirdiği ruh hâlinin sonucudur. Salâh Birsel’e yazdığı bir mektupta “*Ve ben bütün şiirlerimi mahrumiyet içinde yazdığım hâlde onlarda neden saadet kokuyor? Saadeti ömrümde bir kere olsun tatmış adam değilim*” (Birsel, 2012, s. 83) diyerek bütün olumsuzluklara rağmen iyi ve güzel olanı şiirine aktarmak istediğini ifade eder. Şiir yazmak, şiirle uğraşmak ölümü bekleyen şair için avunma kaynağıdır. Rüştü Onur, birçok şiirinde şairliğin kendisi için ne anlama geldiğini ifade eder. Örneğin “Dua” şiirinde şiir yazmanın yaşamakla aynı hazzı verdiğini dile getirir:

I

Helâl süt emmişim anamdan

Allah affeder taksiratımı.

Yaşamak ve şiir yazmaktan başka

Günahım olmadığını

Allah da bilir

Kullar da...

II

Yatağım sana kalsın Tanrım

Senin olsun saadetlerim

Ben yapayalnız.

Yalınayak sokaklarda

Bir sarhoş arayacağım⁴ (Birsel, 2012, s. 58).

Rüştü Onur’da aşk temasına pek rastlanmaz. Onur, bu noktada Muzaffer Tayyip’ten ayrılır. İki şairin aşk kavramına bakışları da farklıdır. Muzaffer Tayyip, şiirlerinde sık sık aşka düştüğünden bahsetmesine rağmen, gerçekte fiziksel özellikleri -bir gözünün kör olması- nedeniyle biraz daha çekingen bir yapıya sahiptir (Yalçın, 1972, s. 68-80). Muzaffer Tayyip, aşkı yazmış; Rüştü Onur ise yaşamıştır denebilir.

Uslu ve Onur’un şiirlerinde mekân olarak İstanbul ve Zonguldak vardır. Yaşadıkları küçük şehrin havası bazen onları bunaltır. Bu nedenle Zonguldak, genellikle can sıkıntısını ve kaçışı; İstanbul ise, özlenen ve hasret duyulan mekânı imler. Muzaffer Tayyip, “İstanbul’a Veda”, “İstanbul’a Hasret” ve “İstanbul’a Dönüş” şiirlerinde İstanbul sevgisini dile getirir. “İstanbul’a Veda”da “*Ben bir hasta adamım*” (Uslu, 2013, s. 59) diyerek bir daha İstanbul’u görememe korkusuyla yüzleşir. Altı dörtlükten oluşan “İstanbul’a Dönüş”te ise, artık İstanbul’un bile eski tadı olmadığını belirtir; çünkü ilerleyen hastalık ve savaş, karamsarlığını iyice artırmıştır:

4 “Dua” şiiri kitapta iki bölümden meydana gelirken Varlık dergisinin 1 Mayıs 1941 tarihli 188. sayısında (s. 477) şiirin yalnızca ilk bölümü yer alır. Rüştü Onur, bir mektubunda bir hata sonucunda şiiri dergiye eksik gönderdiğini; ancak buna rağmen Yaşar Nabi’nin en çok bu şiirini beğenerek yayımlamaya karar verdiğini yazar. (Bkz.): Birsel, S. (2012). Rüştü Onur: Şiirleri-Mektupları-Ardından Yazılanlar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 81.

(...)

Yok, eski hali İstanbul'un

Nerde o İstanbul

Ki uzun bir zaman

Avare kalmıştı gönlümü

Sabah oldu mu

Çıkardım evden

Şapkamı unutarak

Sanki bir işim varmış acele

Dalgın dalgın dolaşırdım

Sokaklarda;

Islık çalarak

Bütün gün âvare (Uslu, 2013, s. 60).

(...)

İstanbul'a gittiğinde Zonguldak'ı özlediği de olur. Bunun en iyi ifadesi "Kime Duysam" şiirinde karşımıza çıkar:

Şimdi kime ve nasıl söylesem

Ayrılırken bu şehri sevdiğimi

Ben ki bahsetmişim herkese

Canımın sıkıldığından

Bu küçük şehirde (Uslu, 2013, s. 27)

Rüştü Onur'un şiirlerindeki Zonguldak ise, kaçıp kurtulmak istenen bir yer olsa da neticede yine ona varılır. Salâh Birsell'e gönderdiği bir mektupta "*Salâh bir iş falan olursa, beni haberdar et. Derhal geleceğim. Bu şehirde yaşamak sıkıyor beni*" (Yalçın, 1972, s. 68-80) diye yazması, mekânın bunaltıcı etkisinin bir göstergesidir.

Yolculuk, yola çıkma isteği ve küçük şehre sığamamak da Rüştü Onur'un başat temalarındandır. "Yolculuk", "Uğurlar Olsun Tren" ve "Beni Kaçır Kaptan" yolculuk temasını ele aldığı şiirlerdir. Şair yolculuğun deniz yoluyla yapılmasını tercih eder:

Beni kaçır kaptan

Bu küçük şehirden

Çımacı olurum gemine,

Hatta kürek çekmek de gelir elimden

Akıntıya karşı... (Birsell, 2012, s. 56).

2.2. Yapı, Dil ve Anlatım Unsurları

Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur, şiirlerinde kullandıkları yapı, dil, ahenk ve anlatım unsurları açısından da Garip çizgisindedirler. Muzaffer Tayyip'in şiirlerindeki yapı birimlerinde belli bir eğilim görülmez. Yirmi dizeyi geçen şiirleri yanında, on ve onun altında dize sayılarına sahip olan şiirleri de vardır. Üç dizeden oluşan "Sakın" ve "Arzu" şiirlerinde ise, Japon "haiku"larını⁵ andıran bir yapı söz konusudur. Rüştü Onur'un şiirlerinde daha düzenli bir yapı olduğundan söz edilebilir. Hatta Onur, bazı şiirlerinde dizelerdeki hece sayıları birbirine yakın olduğu için hececi şiire yaklaşır. Örneğin "Kuşlar Geldi Cenuptan" şiiri, yedi ve sekiz heceli dizelerle örülmüş iki dörtlükten oluşur:

*Kuşlar geldi cenuptan,
Şarkılarımız dalda.
Ve dostlarımız yolda
Kuşlar geldi cenuptan.*

*Bitmek üzere yolculuk
Açtı dalda tomurcuk
Ey Allaha gülen çocuk
Kuşlar geldi cenuptan (Birsal, 2012, s.16).*

Rüştü Onur, bu şiirde duyuş ve söyleyiş olarak da Garip çizgisine değil, dönemin yaygın eğilimlerinden biri olan hece şiirine yakındır. Şairin "Nasıl", "Gitti", "Gün Sonu" ve "Menba" şiirleri de bu tarzdadır. Üstelik bunlarda Muzaffer Tayyip'te karşılaşmadığımız mistik bir duyuş hâkimdir. "Bizim Allahımız var/ Kocaman" (Birsal, 2012, s. 63) diyen şair, kendisini kötü hissettiği zamanlarda Tanrı'ya sığınır. Bu şiirlerde dönemin iki önemli mistiği Ahmet Hamdi Tanpınar ve Fazıl Hüsni Dağlarca'yı andıran bir ses vardır. "Kahkaha" şiiri bunun güzel bir örneğidir:

*Bir ağaç ve meyva,
Ve bu altın dudak
Mercan kadehlerde
-kahkaha...*

*Bir step şarkısı
-bir daha.*

*Sükûtun meyvası,
Ve oluşun sırrı
Doldurur bu tası.*

*Bırak artık oyunu
Bir oluş anıdır bu:
Yaklaş Allah'a... (Birsal, 2012, s. 19)*

5 Üç dizeden oluşan haiku, Japon edebiyatına özgü bir şiir türüdür. (Bkz.): Karataş, T. (2014). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı). İzmir: Sütun Yayınları, 227-228.

Rüştü Onur, “İtiraf” şiirinde, Hz. Yusuf ve Hallac-ı Mansur’a gönderme yapar ve kendisini onlara benzetir. Bu şiirde orijinal bir söyleyiş ve imgeci şiire yaklaşan bir eda vardır.

Muzaffer Tayyip ise, hececi şiire ilgi göstermez. “Sıkıntı” ve “Yunus Emre” şiirleri, halk şiiri etkisi nedeniyle Muzaffer Tayyip’in şiir anlayışının dışında kalan örneklerdir. “Sıkıntı”da “nazlı yâr”, “gurbet el” ve “ahvali perişanım” gibi halk şiirine ait kelime kadrosunu kullanır.

Bütün şiirlerinde ifade ve dil mükemmelliğine ulaşamayan her iki şairde de bazı dil yanlışları, yapısal hatalar ve şiir olarak nitelenemeyecek dizeler bulunur. Rüştü Onur’un özellikle yakınlarından ve mektuplarından temin edilen şiirleri tamamlanmamış gibidir. Bunlar şiirden çok, şiir taslağını andırır. Tüm bu eksiklikler, kaderlerini bilme gerçeğinin getirdiği acelecilikten kaynaklanmış olabilir. Necati Cumalı’nın Muzaffer Tayyip’ten aktardığı şu sözler bunun kanıtıdır: “*Şiirlerimin kusurlarını bilmiyorum değilim. Uğraşabilsem çoğunu daha güzel söyleyebilirdim. Ama bu ölüm korkusu yakamı bırakmıyor ki... Her başladığım işi hemen bitirmek istiyorum*” (Cumalı, 1956, s. 81-88).

Muzaffer Tayyip’in şiir dili, Orhan Veli’ninkine daha yakınken, Rüştü Onur’un yalın dilden uzaklaştığı da görülür. Şiirlerinde “târik-i dünya”, “muttasıl”, “üstüva”, “kavs-i kuzah”, “bîgünah”, “namütenahi” ve “mukadder” gibi Osmanlıca kelime ve terkiplerle, “mercan ayna”, “ömrün kavsi”, “altın fecir”, “sükûnun meyvası”, “aynalarda örümceklenen hayal” gibi benzetmelere başvurur. Bu da onun imgeci şiire yaklaşma çabası içinde olduğunu ve Garipçilerin dışladığı “şairane”yi tamamen terk etmediğini gösterir.

Her iki şair de şiirlerini sınırlı bir kelime kadrosuyla yazar. Muzaffer Tayyip’te “bulut, ağaç, gökyüzü, sokak” gibi tabiat unsurlarına dair kelimeler çoktur. Rüştü Onur da tıpkı Muzaffer Tayyip gibi “gök, deniz, bahar, kuş, ağaç, bulut, yağmur” kelimelerine şiirlerinde sıkça yer verir. Birçok şiirinde deniz sevgisini dile getirir. Ona göre deniz, özgürlüğü çağırıştır.

Şiirlerindeki anlatım tekniklerine değinecek olursak, Muzaffer Tayyip, “Balık Pazarı”nda kendisiyle konuşur. “Rüştü’den Gelen Mektup” şiiri ise, Rüştü Onur’un ölümünün ardından onun ağzından yazılmıştır. “Cevap” şiirinde arkadaşının mektubunu cevaplar. “Ölümler Konuşuyor” şiirinde verem, açlık, savaş ve yoksulluk gibi nedenlerle ölmüş kişileri konuşturur. Dört bentten meydana gelen bu şiir, Oktay Rifat’ın “Şehitlik I, II, III”⁶ başlıklı seri şiirlerini hatırlatır. Oktay Rifat da burada savaş sırasında ölen ve şehitlik mertebesine erişen kişileri konuşturur.

Her iki şair de cansız nesnelere ya da tabiat varlıklarını konuşturarak şiirlerinde kişileştirmeye yer verirler. Muzaffer Tayyip’in “Günaydın”, “Erik Ağacı ve Kelimeler” ve “Dert” şiirleri buna örnektir.

Rüştü Onur, şiirlerinde sıkça annesinden söz eder. Zor zamanlarında ona sığınır. 14 dizeden oluşan ve Cahit Sıtkı Tarancı’ya ithaf edilen “Hülâsa”nın son dizelerinde ölüm denen gerçekliği Cahit Sıtkı’ya benzer bir söyleyişle ele alırken yine annesine seslenir:

(...)

Hulâsa anacığım

Ne ambarda darım

Ne evde karım var.

Çıplak doğurdun beni

Çıplak gideceğim (Birsal, 2012, s. 69).

6 Bkz.: Oktay Rifat (2015). *Bütün Şiirleri I. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları*, 37-39.

Rüştü Onur, zaman zaman karamsarlığa ve duygusallığa kapılırken, Muzaffer Tayyip daha iyimser ve alaycıdır. Her ikisinde de lirizm baskın bir unsurdur, ancak Muzaffer Tayyip, bunu “humour” ile birleştirir. (Tuncer, 2003, s. 35). Rüştü Onur’un lirizmi daha duygusal bir tondadır (Yalçın, 1972, s. 68-80). Onur, daha çok iç dünyasına dönüktür. Muzaffer Tayyip ise, dışarıya ve sosyal çevreye bağlıdır.

Sonuç

Edebiyat tarihimizde isimleri birlikte anılan Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur, Garip hareketinden etkilenecek şiir yazan iki genç şairdir. Taşrada yaşamaları isimlerinin 1940’larda başlayan yeni şiir hareketi içinde anılmasını engellerken, genç yaşta ölmeleri de şairliklerinin hangi yönde gelişeceğini öğrenme olanağımızı ortadan kaldırmıştır. Şiirleri hakkında ayrıntılı bir çalışmanın bulunmaması, dönemin edebiyat ortamındaki yerlerini belirlemeyi de zorlaştırmıştır. Son yıllarda hayat hikâyelerinden esinlenerek çekilen *Kelebeğin Rüyası* (2013)⁷ filmi sayesinde isimleri daha çok anılan bu şairler, aynı zamanda birer popüler kültür figürüne dönüşmüşlerdir.

Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur şiirlerine geniş bir çerçeveden bakılan bu çalışmada, iki şairin benzer ve farklı yanları ortaya konulduğu gibi şiirlerindeki tema, yapı, dil ve anlatım unsurları hakkında da bilgi verilmiştir. Buna göre şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Her iki şair de Garip şiirinden etkilenecek, yalın bir dille ve dar bir kelime kadrosuyla şiir yazmıştır. Tema başta olmak üzere dil, yapı, ahenk ve anlatım unsurları açısından da Garip şiirinin ilkelerini benimsemişlerdir. Serbest vezni kullanmışlar, şairane söyleyişlere yer vermemişlerdir.

Uslu ve Onur’un şiirlerinde “küçük adam”ın gündelik hayatı, yoksulluk, savaş, parasızlık, gurbet, çocukluk, yaşama sevinci, ölüm, hastalık, aşk ve yolculuk temaları ön plandadır. Hümanist bir bakış açısına sahip olmalarına rağmen, kimi zaman karamsarlığa kapıldıkları görülür.

Rüştü Onur, başta hece şiiri olmak üzere zaman zaman farklı eğilimlere ilgi göstermiştir. Muzaffer Tayyip ise halk şiiri etkisiyle yazdığı birkaç şiir dışında Garip hareketine bağlı kalmıştır.

Her iki şairde de manzume düzeyinde kalan şiirlere rastlanır. Bazı şiirlerinde dil ve ifade yanlışları bulunur.

Genç yaşta ölmeleri nedeniyle Uslu ve Onur’un şiirleri, edebî değer bakımından çok, ölümleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada kısa hayatlarını şiirle anlamlı kılmaya çalışan bu iki şairin eserlerine şiirsel ölçütler çerçevesinden yaklaşılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Bek, K. (1988). “Yazınımızda Bir Genç Ölü”. *Türk Dili Dergisi*. 2 (9). 14-16.

Birsel, S. (Haz.). (2012). *Rüştü Onur: Şiirleri- Mektupları- Ardından Yazılanlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Cumalı, N. (1956). *Muzaffer Tayyip Uslu: Şiirleri, Yazıları, Kendisi İçin Yazılanlar*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Kanık, O.V. (2014). *Şairin İşi: Yazılar Konuşmalar* (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

⁷ Yılmaz Erdoğan’ın yazdığı ve yönettiği *Kelebeğin Rüyası* (2013) filmi, geniş bir izleyici kitlesine ulaşmış ve çeşitli ödüller kazanmıştır. 86. Akademi Ödüllerinde yabancı dilde en iyi film dalında Türkiye’nin aday adayı seçildikten sonra yurt dışında da izleyiciyle buluşmuştur.

- Karataş, T. (2014). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı). İzmir: Sütun Yayınları.
- Memet Fuat. (2011). ” *Orhan Veli’de Bıçkın Edası*”. (Ed., S. Gümüş). *Orhan Veli Kanık içinde* (39-49). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Oktay Rifat (2015). *Bütün Şiirleri I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Oktay, A. (1993). *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Onur, R. (Haziran 1938). *Bu Akşam. Gündüz*. 4 (27). 40.
- Sazyek, H. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi* (3. Baskı). Ankara: AkçağYayınları.
- Tuncer, S. (2003). “*Genç Ölen Bir Şair Daha*”. *Türk Dili Dergisi*. 16 (96). 32-35.
- Uslu, M. T. (2013). *Şimdilik* (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uyar, T. (2014). *Korkulu Ustalık: Şiir Üzerine Yazılar, Söyleşiler, Soruşturmalar*. (Yayına Haz.: Alaattin Karaca), (3. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yalçın, İ. (Şubat 1972). “*Muzaffer Tayyip ve Rüştü Onur Hakkında*”. *Soyut*. (44). 68-80.
- Yılmaz, S. (2017). “*1940’ların Türk Şiirinde ‘Küçük Adam’ ve Serüvenleri*”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, 265-279.